

Siirt ve İlçeleri Halk bilimi Saha Çalışmasının İzdüşümleri**

Hilal OTYAKMAZ AYDIN**

Öz:Sözlü kültürün etkin olduğu bölgelerde halk bilimi alanı saha çalışmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Saha çalışmaları; yapıldığı mekânın, zamanın, olayların ve kişilerin son durumunu yansıtan, kültürel mirasın bölgede durağan olup olmadığını gösteren etkili çalışmalardır. Yapılan saha çalışmalarıyla somut ve somut olmayan kültürel mirasın aktarımı sağlanmakla birlikte kültürel değerlere yönelik elde edilen veriler sayesinde; geçmiş günümüze aktarma, anlama, sahip çıkma ve devam ettirme bilinci oluşmaktadır. Saha çalışmasının konusu; “Türk Halk Kültüründe Baş ve Baştaki Uzuvarlar: Siirt ve İlçeleri Örneği”dir. Baş ve baştaki diğer uzuvlara dair inanış ve uygulama örnekleri saha vasıtasıyla aktarılmıştır. Çalışmada; araştırmacıların sahaya çıkmadan önce, sahada ve sonrasında nelere dikkat etmeleri gerektiği, saha çalışmasının amacı, önemi ve analizleri üzerinde durulmuştur. Saha çalışması olarak Siirt ve ilçelerinin seçilme nedenleri; bölgenin çok kültürlü ve zengin bir etnik yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda; Siirt kültürünün durağan olup olmadığı saha çalışması vasıtasıyla görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halk bilimi saha çalışması, Siirt, beden folkloru, baş ve baştaki diğer uzuvlar, inanış, ritüeller.

---

* Bu makalede kullanılan veriler 221K291 (no.lu) “Türk Halk İnanış ve Uygulamalarında İnsan Bedeni Üzerine Bir İnceleme: Siirt Örneği” başlıklı TÜBİTAK projesi olan doktora tezi “Türk Halk Kültüründe Baş ve Baştaki Uzuvarlar: Siirt ve İlçeleri Örneği” adlı çalışmalardan üretilmiştir.

** Dr., hotyakmaz1@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3947-3983.

Gönderilme Tarihi/ Received: 2 Mart 2025/ 2 March 2025

Kabul Tarihi/ Accepted: 12 Mayıs 2025/ 12 May 2025

Projections of the Folk Science Field Study of Siirt and its Districts

Abstract: In the regions where oral culture is active, the importance of folk science field studies is emerging. These are effective studies that reflect the latest situation of the place, time, events and people where field studies are conducted, and show whether the cultural heritage is stationary in the region. Although the transfer of tangible and intangible cultural heritage is ensured through field studies, thanks to the data obtained for cultural values, an awareness of transferring, understanding, owning and maintaining the past to the present is formed. The subject of the field study is “Head and Head Limbs in Turkish Folk Culture: An Example of Siirt and its Districts”. Examples of beliefs and practices regarding the head and other parts of the head were transmitted through the field. The study focuses on what researchers should pay attention to before, during and after going to the field, the purpose, importance and analysis of fieldwork. The reasons for choosing Siirt and its districts as a field study are due to the fact that the region has a multicultural and rich ethnic structure. In this direction; whether Siirt culture is stable or not was observed through fieldwork.

Keywords: *Folk science field work, Siirt, body folklore, head and other limbs on the head, beliefs, rituals.*

Giriş

Halk bilimi alanının olmazsa olmazı olan saha çalışmalarında yapılan gözlem ve derleme bölgelerin kültürel unsurlarının güncel aktarımlarını sağlayan önemli metotlardır. Kültürün temel yapıtaşları olan inanç ve inanca bağlı ritüellerin yerinde incelenmesi, kayıt altına alınması ve analiz edilmesi bir halk bilimcinin vazifelerindendir. Karakaş'a göre (2024: 317) bir halk bilimcinin kalbi sahada atmaktadır. Halk bilimci yeri gelir kutsal mekânda hasta ziyaretçilerle hüzünlenir, yeri gelir düğünlerde misafirlerle güler, eğlenir. Bu alan halkla bütünleşen, halkın içinde yer aldığı doğal bir süreçlerin malzemelerini yansıtmaktadır.

Halk bilimi alanında çalışma yapan halk bilimciler güncel verilere erişebilmek için sahaya çıkmadan önce, sahada ve sonrasında bazı metotlar uygulamaktadırlar. Halk bilimcilerin sahaya dair güncel aktarımlarının yer aldığı *Saha ve Ben: Türk Halk Bilimi Derleme Çalışmalarında Araştırmacının Hikâyesi* (Derdiçok ve Çam, 2024) adlı kaynak sahaya çıkılmadan önce okunabilir. Derlemeye çıkmadan önce bir halk bilimcinin çalışma yapacağı sahaya vakıf olması ve çalışmanın sınırlarını belirlemesi açısından yardımcı kaynaklardan birisidir. Çünkü halk bilimcinin çalışma yapacağı sahaya vakıf olması ve çalışmanın sınırlarını belirlemesi şarttır. Aksi halde sahada istenilen verim elde edilemez. Bu doğrultuda makalede sınırları çizilen Siirt ve ilçeleri örneği üzerinde gerçekleştirilen saha çalışmasının analizlerine yer verilmiştir. Saha çalışmasının konusu, Siirt ve ilçelerinde baş ve baştaki diğer uzuvlara yönelik inanış ve uygulama örnekleridir. Bölgede yapılan ön saha çalışmasıyla; 1. Yeterli kaynak kişilerin sağlanabilmesi, 2. Kaynak kişilerin yetkinliği gözlemlenmiştir. Bölgedeki kentsel ve kırsal kültürün, son yılların demografik yapısına bağlı olarak iç içe olması sebebiyle kültüre dayalı inanış ve uygulama örneklerinin varlığı ön saha çalışmasında tespit edilmiştir. Kültüre dayalı inanış ve uygulama örneklerinin konusu olarak ise, beden folkloruna dayalı baş ve baştaki diğer uzuvlar olmak üzere sınırlandırılma yapılmıştır. Bu sayede saha çalışmasının temel kuralları-

na uygun, nitelik ve niceliklerinin sağlanıldığı gözlemlenerek bölgede veri toplanabileceği kanaatine varılmıştır. Siirt şehir merkezi ve ilçeleri olmak üzere toplamda 170 kaynak kişiyle görüşülmüştür.

Halk yaşamlarının incelenmesi saha çalışmalarıyla olmaktadır ve maalesef ki saha çalışmaları geçmişten günümüze değin yetersizdir. Kaydedilecek kültürel unsurlar ise sınırsız denilebilecek kadar zengin olmakla birlikte kentleşme ve standartlaşmanın hızından ötürü bu unsurlar kaybolmaya yüz tutmuştur (Jenkins, 1960: 260). 1960'lı yıllarda Britanya'da çıkan halk bilimi saha çalışmalarına yönelik bu çalışmada ifade edilen durum, günümüzde de aynı şekilde geçerlidir. Kültürel unsurlar derlenmezse bunların yok oluşu tüm dünya halk bilimi çalışmaları için geçerlidir. Bu doğrultuda bu makale ile amaçlanan, Siirt'in, geleneksel yapısına bağlı olarak güncel varlığını daha çok sözel kaynaklarla muhafaza ettiğini göstermektir. Bölgede, unutulmaya yüz tutan somut ve somut olmayan inanış ve uygulamalar mirasının ve unutilan kısımlarının bilim dünyasına aktarılmasıyla baş ve uzuvları hakkında kadim kültürden gelen değerlerin toplanması, kültür ve kültüre ait normların sürdürülebilirliğinin gösterilmesi, kültür aktarımının devamlılık sağladığının kanıtlanması gibi hususlar saha çalışması sayesinde gündeme getirilmiştir.

1. Saha Çalışması Öncesi Yapılması Gerekenler

Sahaya çıkılmadan önce üniversitenin yetkili biriminden etik kurul raporu alınması şarttır. Etik kurul belgesinde sahanın sınırları, röportajın soruları ve kaynak kişi sayısı belirlendiği için rapor, saha öncesi hazırlıktır. Hazırlanan belgeler bölgeyi tanıma adına fırsattır.

Saha çalışması öncesinde mutlaka bölgenin bilinmesi gerekir. Sahaya ilişkin örnek tezler, kitaplar, makaleler vb. çalışmalar varsa bunlar okunup bölgeye gitmek daha faydalıdır. Ayrıca bölgenin halk bilimi literatürüne vakıf olmak da gereklidir. Yapılacak çalışmanın problemlerini belirlemek ge-

rekmeektedir. Saha çalışmasının konusu baş ve baştaki diğerk uzuvlara yönelik inanışlar ve uygulamalar olması nedeniyle beden folklorunu içermektedir. Bu sebeple öncelikle beden folkloruna dair araştırmalar yapılıp örnek çalışmalar incelenmelidir. Beden folkloru terimini ilk defa 1989’da Amerikan Folklor Derneğı’ndeki (American Folklore Society) toplantıda “bodylore” şeklinde ortaya atan Katharine Young (1994: 3)¹, MacAloon’dan (1991: 223-237) yaptığı atıfta: “Bedenin bir tarihinin olmasıyla birlikte; bir sanat eseri, felsefi bir metin, bir çeşit tabir sistemi olduğı kadar kültürel bir yapı” olduğunu da söylemektedir. Biyolojik açıdan doğall bir nesne olan beden ve uzuvları aynı zamanda kültürel bir üründür. Bedene dair inanışlar ve bu inanışların ortaya çıkardığı uygulamalarda beden kavramının, ürettiğı kültürün “taşıyıcısı, koruyucusu, tüketicisi ve yeniden üreticisi” olduğı (Yılmaz, 2019: 583) saha çalışmasındaki kültürel incelemelerle de gözlenebilmektedir. Burada beden folklorunun sınırı baş ve baştaki diğerk uzuvlar olduğı için saha çalışmasına çıkılmadan önce Siirt ve ilçelerine yönelik beden folkloru hakkındaki literatür taramasında, bu başlıklara dair bir çalışma yapılıp yapılmadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda; İbrahim Taşpınar’ın *Siirt İli ve Çevresi Yaygın Halk İnanışları* (2006) adlı yüksek lisans tezi, Yaşar Kalafat’ın *Siirt Yöresinde Yatırlar Etrafında Şekillenmiş Halk İnançları ve Kesik Baş Motifi* (2006) alışması, Ali elik’in *Siirt ve Çevresindeki Ziyaret Yerleri* (2012) adlı yüksek lisans tezi, Rezan Karakaş’ın (2012, 2014a, 2014b) Siirt’teki kutsal sular, kutsal ağaçlar, türbeler ve menkıbeler üzerine yazdığı makaleleri, Süleyman Cengiz Ege’nin *Toplumsal Bellek ve Mekansal Temsiller: Tillo (Siirt) Örneğı* (2019) adlı yüksek lisans tezi; yapılan bu saha çalışmasının içeriğine yönelik değildir. Rezan Karakaş’ın Ritüelleri ve Anlatılarıyla Siirt, Diyarbakır ve Mardin’de Kutsal Mekânlar: Dinî, Tarihî, Kültürel ve Edebî Doku adlı Tübitak projesinin bir ürünü olan *Güneydoğı Ana-*

¹ Young “Bodylore” (1993) adlı kitabı, “beden folkloru” teriminin ortaya atıldığı 1989 yılından sonraki yıllarda yapılan çalışmalara kendi çalışmasını da ekleyerek on yazarın eseriyle oluşturmuştur. Bodylore kitabında beş kategoride on makale yer almaktadır. Birinci kategori; “Yazıt/Açıklama”, ikinci kategori; “Sınır/İhlal”, üçüncü kategori; “Grotesk/Eterik”, dördüncü kategori; “Bedenleşme/Bedensizleşme”, beşinci kategori; “Beden/Metin”.

dolu Halk İnanışları (Dicle Bölümü) (2020) kitabı, Siirt örneklemini de barındırmakla birlikte eserde, Dicle Bölümü'nün genelini kapsayan inanış ve uygulamaların olması nedeniyle, baş ve baştaki diğer uzuvlara yönelik inanış ve uygulama örneklerinin işlev ve yorumları analiz edilmemiştir. Neriman Altındağ'ın *Siirt'in Kurtalan İlçesinde Halk Hekimliği Uygulamaları (2021)* adlı yüksek lisans tezi, Can Çara'nın *Siirt Halk Kültürünün Şifa Dağıtıcıları: Kutsal Unsurlar (2022)* adlı yüksek lisans tezi, Erdem Akın'ın *Halk Dini/Dindarlığı Olgusunun Ziyaret Fenomeni Bağlamında Alevilik, Sünnilik, Süryanilik İnançları Açısından Halk bilimsel İncelenmesi: Diyarbakır, Siirt, Mardin Örneği (2022)* adlı doktora tezi de içerik ve metotlar açısından bu saha çalışmasından farklılaşmaktadır. Bahsedilen bu çalışmalarda, insan bedenini kültürel açıdan inceleyen çalışmaların nadir olduğu, doğrudan baş ve baştaki uzuvlar üzerine ya da bu uzuvların kültürel açıdan incelenmesi hakkında müstakil bir çalışma hazırlanmadığı tespit edilmiştir. Bu tespitten sonra saha çalışması öncesinde bölgeyi tanıma amaçlı bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Bu ziyarette; dar bir toplulukta kaynak kişilere baş ve baştaki diğer uzuvlara dair inanış ve uygulama örnekleri aktarılmış, sorular sorulmuş ve kaynak kişilerin irtibat bilgileri alınmıştır. Arşivlenen bilgilere bakıldığında sorulan soruların cevapları alındığı için ve kaynak kişi potansiyelinin varlığına dayalı olarak Siirt ve ilçelerinin çalışma için elverişli bir bölge olduğu kanaatine varılmıştır. Saha çalışması öncesi yapılan ön derleme sahanın daha verimli hale gelmesini sağlamıştır. Ayrıca ilk defa sahaya çıkacak ve farklı bölgelere gidecek halk bilimcilerin, saha çalışması öncesinde mutlaka yakın çevrelerinde halk bilimi metotlarını kullanarak ön çalışma yapmaları gerekmektedir.

Saha çalışmasına çıkmadan önce mutlaka konunun ve çalışma yapılacak il, ilçe, köy vb. kısımların sınırları net belirlenmelidir. Burada araştırma konusunun tespiti en önemli husustur. Goldstein'in de ifade ettiği gibi (1977: 24-27); halk bilimci sahada çok yoğun olacağı için mezkûr meseleleri sahaya çıkmadan önce halletmelidir. Sahaya çıkmadan önce saha

hakkında önceden yapılan derlemeler, sahanın önde kişileriyle temas, önceki çekimler vs. gibi veriler varsa bunların incelenmesi ve notlar tutulması gerekmektedir. Bu, saha çalışmasını verimli hale getirir. Ayrıca sahada derleme yaparken kullanılacak teçhizatın önceden ayarlanması ve yedek teçhizatın bulundurulması da diğer bir husustur. Sahada kullanılacak ekipmanı dikkatli ayarlamak gerekir. Çekim aletlerinin bozulması ya da duraklaması veri kaybına neden olur. Bu yüzden sahaya en az iki kişi gitmek, kayıta dikkatli olmak için yedek ses kayıt cihazı bulundurmak ve kayıtları kontrol etmek saha çalışmasının temel gerekliliklerindendir. Bu önlemler, halk bilimcinin planlı ve programlı ilerlemesini sağlamaktadır.²

Bir halk bilimci sahaya yalnız çıkmamaya özen göstermelidir. Bölgede rehber olabilecek yardımcı birilerinin yer alması önemlidir. Bu da sahada fazla vakit kaybetmeden verilerin hızlı ve verimli toparlanmasına büyük katkı sağlamakla birlikte yapılan çalışmanın kuramsal çerçevesine de netlik kazandırmaktadır. Derleme öncesi halk bilimci mutlaka sahayı bilen ve bölgeyi tanıyan bir rehber kişi ile irtibata geçmelidir. Bu rehber bölgenin diline de hâkim olan bilir kişi olmalıdır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde saha çalışmasındaki rehber kişinin Arapça ve Kürtçe dillerini bilen bir kişi olmasına dikkat edilmelidir. Buna ilaveten halk bilimci, derleme yapacağı bölgenin merkezinde barınak yeri bulursa işlerini kolay şekilde ilerletebilir. Bu sayede ilçe, köy vs. gideceği diğer yerlere ulaşımı kolay sağlamış olur. Örneğin; Siirt ve ilçelerinde yapılan saha çalışmasında barınak yeri olarak Siirt merkez seçilmiştir. Bunun nedeni; merkezdeki kaynak kişilerle iletişimin kolaylıkla sağlanması ve bu kaynak kişiler vasıtasıyla ilçelere yönlendirmenin gerçekleşmesine bağlı görüşmelerin ayarlanması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca merkezden diğer ilçelere ulaşım da kolaylıkla sağlanmıştır.

² Bunun aksini söylemek de mümkündür. Sahaya planlı çıkmamak da mümkün olmaktadır. Sahaya çıkmadan saha olabilmek, bir arkadaşla sohbet ortamında aranan bir veriye erişmek durumu da gerçekleşmektedir (Karakas: 2024: 318). Bu halk bilimcinin sahaya sürekli hemhâl olduğunu hatta bütünleştiğini de göstermektedir.

Saha çalışması öncesi yapılması gereken önemli hususlardan bir diğeri de maddi destek durumudur. Derleme için maddi destek alınırsa halk bilimcinin işi kolaylaşır. Üniversitelerin proje birimlerine, TÜBİTAK’a ya da diğerk destek veren kurum ve kuruluşlara yapılacak saha çalışması proje olarak sunulabilir.

Son olarak saha çalışmasının verimli olması için; çalışma esnasında farklı yaşlarda kişilerle görüşüldüğü için, özellikle de yaşları ileri şahıslarla görüşürken, daha dikkatli davranmak önemlidir. Soruları yaş gruplarına göre yönlendirerek sormak, röportaj esnasındaki davranışlara dikkat etmek, önyargısız şekilde, siz daha iyi bilirsiniz diyerek, karşıdaki kişiye pozitif ve sabırlı bir tavır ve davranışta bulunmak sahanın verimli geçmesi için öncelikli dikkat edilmesi gereken hususlardır. Buna sahanın kontekstine uygun kıyafet giymek de eklenebilir.

2. Saha Çalışmasının Amacı, Yöntemi, Önemi ve Analizleri

Sözlü kültürün daha etkin olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, “kelimeler başlı başına bir olay, eylemdir.” Bu toplumlarda “sözlü kültürün psikodinamiği” yüksektir (Ong, 1995: 46, 47; Malinowski, 1946: 296). Sözlü kültürün zengin yapısı da saha çalışmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Bu durum, saha çalışmasındaki kaynak kişilere yönlendirilmiş röportajla sorulan sorulara alınan cevapların sonucunda tamamlanan bir sistemler bütünüdür. Kelimelerin bir olay, eylem olarak yansıması inanç ve ritüeller üzerinden sahada deneyimlenmektedir. Saha çalışmaları, kelimelerin eyleme geçmesini sağlayan, bunların kayıt altına alındığı, sonrasında yazılı ve dijital ortam ile unutulmamasını sağlayan fonksiyonel çalışmalardır. Derlemeler tasniflenir, düzenlenir ve arşivlenir. Halk bilimciler, verileri tespit ettikten sonra üçüncü aşamada, gerekli görülen verilerin “devamlılığının sağlanması” ve “yerelden küresele ulaşacak bir kültür değeri haline getirilmesi” (Ekici, 2004: 215) gibi hususlarıyla da ilgilenmelidir. Folklorik ürün-

lerin unutulmaması, muhafaza altına alınması ve kuşaklara aktarma amacıyla popüler kültüre adapte ederek aktarımının devamlılığı saha çalışmasıyla hedeflenmektedir.

Sahaya çıkılmadan önce derleme yapılacak bölgenin neden seçildiğinin cevabını vermek gerekmektedir. Derleme, “halkın yarattığı ya da gerçekleştirdiği halk bilimsel oluşumlardan her biri” ni (Acıpayamlı, 1978: 50) mekânda, yöntemleriyle toparlamaya denilmektedir. Bu saha çalışmasının konusu beden folkloruna dair baş ve baştaki diğer uzuvların inanış ve uygulamalar açısından incelenmesidir. Sahanın Siirt ve ilçelerinde yapılmasının ilk nedeni ise; baş ve baştaki diğer uzuvlara yönelik inanışa dair uygulamaları kültürel açıdan inceleyen çalışmaların nadir olmasıdır. Bölge olarak sahada Siirt’in seçilmesinin diğer bir nedeni, bölgenin çok kültürlü bir yapıya ev sahipliği yapmasıdır. Bu doğrultuda; Siirt şehir merkezi, Tillo, Baykan, Eruh, Kurtalan, Pervari ve Şirvan olmak 99 kadın, 71 erkek toplamda 170 kaynak kişiyle yönlendirilmiş röportaj tekniğine bağlı görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler kayıt altına alınarak sonrasında yazılı hale getirilmiştir. Halk bilimi çalışmaları disiplinler arası çalışmalarla işlerini yürütmekte, diğer disiplinlerde kullanılan yöntemler halk bilimi saha çalışmalarında yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu makalede kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat ve gözlem teknikleri (doğal-yapay) nitel çalışma teknikleriyle örtüşmektedir. Nitel araştırma:

“Varsayımlarla, bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen ve araştırma problemlerinin incelenmesini içeren yorumlayıcı/kuramsal çerçevelerin kullanımı ile başlar. Bu problemi araştırmak için, nitel araştırmacılar; araştırmada, çalışmadaki insan ve yerlere duyarlı olan doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını ve hem tümevarım hem de tümdengelimli, örüntü ve temalar kuran veri analizlerini içeren nitel bir yaklaşım kullanırlar. Nihai yazılı bir rapor veya sunum; katılımcıların seslerini, araştırmanın derin düşüncelerini, problemin kompleks bir açıklama

ve yorumlamasını ya da literatüre katkısını, değişimini içerir.” (Creswell, 2023: 44).

Bu açıklamalara göre; Siirt'teki saha çalışmasına çıkılmadan önce aşağıda saha çalışmasının önemi kısmında değinildiği üzere, mezkûr çalışmanın probleminin ne olduğuna yer verilmiştir. Belirlenen bölgedeki problemlerin soruları çıkartılarak bunlarla birlikte açık uçlu soruların da olması halk bilimi saha çalışmasında yarı yapılandırılmış mülakat ve gözlem tekniklerini (doğal-yapay) kullanmaya sevk etmektedir. Bahsedilen bu yöntemler nitel araştırma teknikleridir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin kullanılmasının sebebi; kaynak kişilere sorulan sorulardan istenilen verilerin elde edilememesi durumunda soruların içeriğinin değiştirilmesinden kaynaklanmıştır. Gözlem teknikleri ile tezin saha çalışmasını yürütecek olan kişinin direkt sahada kaynak kişilerle görüşmesi, kaynak kişilerin bulundukları doğal mekânda mülakatın yapılmasından dolayı tercih edilmiştir. Bu metotlar bir bütün halinde değerlendirilerek veriler kaydedilmiş ve analizleri gerçekleştirilmiştir.

Yukarıdaki aktarıma uygun verimli bir saha çalışması için halk bilimcinin sorularını net hazırlaması ve doğru kaynak kişilere ulaşması şarttır. Sahanın kaynak kişi olarak zengin aktarıcıya sahip olmasına bağlı olarak bütün soruların halk bilimci tarafından istenilen şekilde cevaplandırılması, sahanın verimli geçtiğinin göstergesidir. Bölgede inanç kültürü yoğun şekilde devam ettiği için sahadaki malzemenin zengin olduğu görülmektedir. Kaynak kişilerden birisi bu hususu şöyle özetlemektedir:

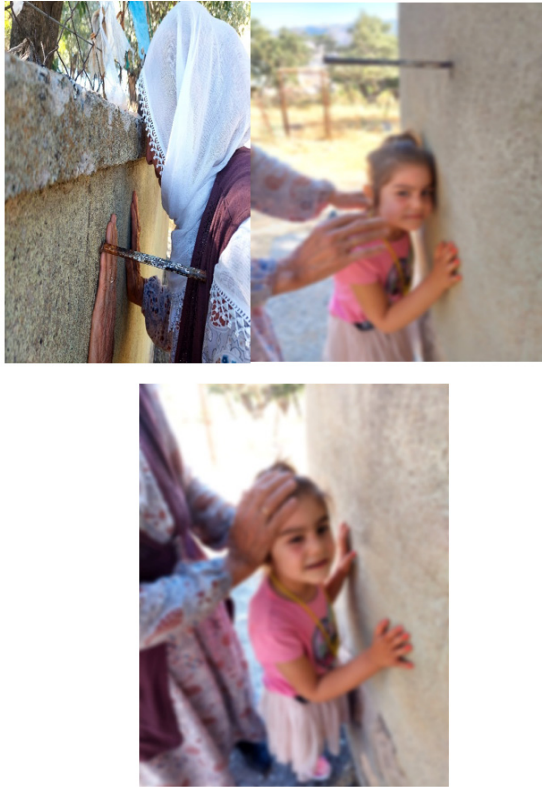
“Eskiden hekimler yoktu. Annelerimiz bu uygulamaları öğrenmeye mecburdu. Bilgiyi ve kültürü aktarmak mecburiyetti. Bunlar inanç meselesidir, önceden inanç çoktu. Her hastalığa bir ziyaret yeri vardı. Samimi inandıkları için Allah da o ziyaretin yüzü suyu hürmetine şifa verirdi. Ama şimdi biz düzgün değiliz, içimiz ve dışımız bir değil. Biz de aynı inançla gitsek şifa alırız. Olay inanç meselesidir.” (KK. 1)

Siirt, hem kültürel hem de geleneksel güncel varlığını daha çok sözel kaynaklarla muhafaza eden bir şehirdir. Unutulmaya yüz tutan baş ve baştaki diğer uzuvlara dair somut ve somut olmayan inanış ve uygulama mirasının, unutilan, aktarılmayan kısımlarının bilim alemine yeniden kazandırılması, mezkûr uzuvlar hakkında kadim kültürden gelen değerlerin topluma ilave edilmesi, kültür ve kültüre ait normların sürdürülebilirliğinin gösterilmesi, kültür aktarımının devamlılık sağladığının kanıtlanması vb. hususlar bu çalışmanın amacıdır. Alan çalışması, geleneğin geçmişten geleceğe aktarıldığını göstermektedir. Ancak kültür aktarıcıları mevcut şartlar sonucunda sözel dokuyu kuşaklara aktaramadan vefat etmektedir ve bu bilgiler derlenmeden unutulmaktadır. Literatür taraması her zaman yapılabilmekte ancak kaynak kişilere ulaşabilmek her zaman mümkün olmamaktadır. Burada saha çalışmasının amacı ve önemi devreye girmektedir. Geleneğin aktif koruyucuları ve aktarıcıları, sahip oldukları kültürel dokuyu geleceğe taşımaya çalışsalar da teknoloji ve küresel çağa bağlı olarak aktarım ve iletişim yollarının değişmesi, geleneğin güncellenememesi, geçmiş ve gelecek arasında bir bağ kurulamaması gibi nedenlerle kültürel dokunun zamanla zayıflamaya başladığı görülmektedir. Bu bağlamda bu saha çalışması ile geleneğin yeniden gündeme getirilmesi ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Siirt'teki sözlü ve yazılı halk kültürünün bahsedilen uzuvlar hakkındaki inanış ve uygulama verilerine halk biliminin saha çalışmasıyla ulaşılmıştır. Yapılan bu saha çalışmasıyla, Siirt'te baş ve baştaki diğer uzuvlara dair inanış ve uygulama örnekleri hakkında güncel verilerin literatüre aktarımı sağlanmış olmaktadır. Siirt saha çalışmasındaki verilere göre, bölgede inanış ve uygulamaların devam etmesinin sebepleri hakkında kısaca şunlar söylenebilir:

a) İnanca bağlılığın devamlılığı: İnanca bağlı olarak beklentilerin gerçekleşmesi durumunda inanış ve uygulamaları etrafa yayma, tavsiye etme, bunları tam kabul eden kişilerin

hususiyetidir. İnanmıyorum ama anlatayım deyip aktarmaya devam edenler (atalardan gelen aktarımı devam ettirme bilinci) de vardır. Bunların temelinde kültürel unsurların nesiller tarafından unutulmamasını istemek yer almaktadır. Aşağıdaki resimde yer alan kaynak kişi (KK. 2) türbeye altı-yedi yaşlarındaki torununu götürüp ritüellerini önce kendisi yaparak torununa örnek olmakta sonra da torununun yapmasını sağlayarak gelecekte bunu devam ettir bilincini aşlamaktadır. Bu kültürel öğrenme-adapte olma-kodlanma (Karataş 2020) üçlüsüyle geleneği yerleştirme ve devam ettirme hususudur. Kaynak kişilerden birisinin şu ifadeleri ritüelin inanç boyutuna bağlı canlandırıcı etkisini göstermektedir: *“Bu anlattıklarımız gerçektir ve bizim yaptıklarımızdır. İnanırsanız şifa bulursunuz.”* (KK. 10)

Resim 1-2-3. Şirvan'da türbe ziyareti

b) Kutsala verilen önem ve öncelik: İnancı devam ettirmenin ana nedeni o inancın kutsalı yansımasıdır. 65 yaş ve üzeri kadınlar genellikle “görmüş-geçirmiş, eski insan: pîrik” adıyla anılan kişilerdir. Pîriklerin yaşlarının ileri olması çevrelerindeki kişilerin “yaşayan hafızadan görerek devam ettirme bilinci” ni sağlamıştır. Bu kişiler inanış ve uygulamaları kutsala bağlılık üzerinden devam ettirme bilincini taşımaktadırlar. Bu Anadolu’da ataya ve anaya atfedilen kutsiyetin de göstergesidir. Ayrıca Siirt ve ilçelerinde İslami açıdan veli kültürünün canlılığı, dinamik tarikat kolları üzerinden bedene dair inanç ve uygulama arasındaki yoğun ilişki kutsala verilen önemi farklı bir açıdan yansıtmaktadır.

c) İmkânsızlıklar: İnsanoğlu asırlardır hayatını tehdit eden bedensel ve ruhsal hastalıkların tedavisi için modern tıptan cevap alamadığı veya tıbbî uygulamalara ulaşamadığı imkânsızlık zamanlarında, alternatif tedavi yöntemlerine başvurmuştur. Burada bedenin tedavisi için halk hekimliği ya da halk sağaltıcılığı devreye girmektedir. Yüzyıllardır kuşaktan kuşağa el alma, ocak olma, okuma, sağaltma, bitkilerle tedavi, kurşun dökme gibi bedensel ve ruhsal hastalıkların tedavilerini inanış ve uygulamalar yoluyla muhafaza eden şehirlerden birisi de Siirt’tir. Siirt’te beden folkloruna dair baş ve baştaki diğer uzuvlara yönelik yapılan saha çalışmasında elde edilen bulgularda bölgede halk hekimliğine bağlı bedene uygulanan inanış ve ritüellerin gündelik hayatta başvuru alan olduğu görülmüştür. Bedene dair yapılan uygulamalara başvuranların tedaviye pozitif cevap almasıyla etrafındakilere de bunu aktararak yönlendirdiği ve bu aktarımlarla geleneğin devam ettiği tespit edilmiştir. Bahsedilen bu uygulamalara örnek olarak kaynak kişi şunları aktarmaktadır:

“Çocuğum üzerine tiner döktüğü için tüm bedeni yandı. Malatya’da hastanede üç ay yatırdık. Doktorlar umutsuz vaka, çare yok dediler. “Teyzenin doğal yollarla hazırladığı yanık merhemini” bir aydan fazladır çocuğun bedenine sürüyorum. Doktorların verdiği ilaçlar bununki kadar tesirli olmadı. Çocuğum Allah’ın izniyle toparladı.” (KK. 3).

Resim 4. Hazırlanan yanık merhemi

d) Dijital kültür ortamının yaygın olmaması-sözlü kültür ortamının devamlılığı: İçerik kapalı toplumlarda teknolojinin kullanımı dışa dönük toplumlara göre daha azdır. Özellikle Siirt'in ilçelerindeki kadınların, dijitalle olan ilgi ve tercih yerine birbirleriyle sohbet etme, geleneksel el sanatlarına merak ve uğraş gibi unsurların yerini aldığı görülmüştür. Kültürel değerlerin teknolojiye adapte olamayıp yok olmaya yüz tuttuğu günümüzde, Siirt merkez ve ilçelerde somut-soyut kültürel miras öğelerine sahip çıkma ve yaşatma mücadelesinin devam ettiği saha vasıtasıyla gözlemlenmiştir. Siirt merkezde bu durum ilçelere göre daha az olsa bile kaynak kişilerin aktarımına göre merkezde de geleneği yaşatmaya çalışanların varlığı yadsınamaz ölçüdedir. İlçelerde görüşülen kaynak kişilerin halk eğitim merkezlerine gelen kişiler olması, bu kişilerin burada geleneksel değerleri öğrenip uygulamaları inanışa dair ritüelleri devam ettirme gayretinde olduklarının göstergesidir.

e) İnanış ve uygulamalarda görülen benzerlikler ve farklılıkların kültürü zenginleştirilmesi meselesi: Siirt'te kent kültürü ve kırsal kültür iç içedir. Siirt merkez ve altı ilçesinde Arap, Kürt, Türk, Göçer olmak üzere; köken ve yaşam biçimi bakımından yer alan farklı nüfus yapısı, Siirt'in kültürel çeşitliliğini gösterir. Bu doğrultuda çıkılan saha çalışmasıyla burada elde edilen malzemeler baş ve baştaki diğer uzuvlara bağlı kültürel olguları karşılaştırmalı olarak incelemeye imkân tanımaktadır. Örneğin; yeni doğan bebeği yıkama, tuzlama,

kundaklama, gözüne sürme çekme gibi yaygın uygulamalar, merkezden ilçelere kadar yoğun şekilde uygulanmaktadır. Ancak ilçelerde anne ve bebeğin kırkını çıkarmada farklı uygulamalara rastlanır. Kurtalan ilçesinde bebeğin kırkı çıkarılırken; kırk dişli sarı tarak, Hac'dan gelen ya da hocaların dualar yazdığı tas, suyun içerisinde altın gibi materyallerin bulundurulmasına dikkat edilir. Kurtalan'daki kaynak kişinin aktarımına göre: *“Tas yoksa kırk dallı sarı tarağı bebeğin başında tutup üzerinden su döküp: ‘Senin kırkın sana, hayvanlarınkı hayvanlara’ diyerek yıkarız. Bu şekilde bebeğin kırkı çıkmış olur.”* (KK. 4). Baykan'da ise bu unsurlardan genellikle tasın olmasına dikkat edilmektedir. Tas yoksa sarı tarak, sarı zincir aranmaktadır. Bunlar da yoksa sarı tespih bebeğin suyuna atılır ve Kurtalan'da ifade edilenler yerine koruma duaları (Felak, Nas, Ayetel-Kürsi) okunur. Ayrıca Baykan'da bebek başına değil anne başına sarı tarak konulur (KK. 5).

Resim 5-6-7-8. Bahsedilen sarı tarak ve 40 tasları

Farklı ilçelerde elde edilen verilerin aynılığı ve farklılığı Siirt kültürünün zengin bir birikime sahip olduğunu göstermektedir. Siirt'in Pervari ilçesinde görüşülen kaynak kişilerin: *"Pervari içine kapalıdır. Bu sebeple inanış ve uygulamaları devam ettirir."* (KK. 6, KK. 7, KK. 8). İfadelerine benzer bağlamlar diğer ilçeler için de gözlemlenmiştir. Bebek ve çocuklara yapılan uygulama örnekleri merkez ve ilçelerde benzerdir. Ancak Şirvan'da farklılık olarak:

"Çocuk erken yürüdüğü zaman ya da emekliyorken hızlı yürüdüyse nazar değmesin diye 7 tane çiğ yumurtayı küçük bir şekilde delip (ip geçecek şekilde) içindeki sarıyı da beyazı da boşaltıp kabuklarına kalemle bir siyah bir beyaz çarpı işareti ya da artı, düz çizgiler yapıp çocuğun boynuna iple asarız. Mutlaka siyah çizgiler kabuğun üstünde olmalıdır." (KK. 9).

Aktarılan bu uygulamaya diğer ilçelerde rastlanılmamıştır. Burada yeni yürüyen çocukların nazardan korunmaları için bedenlerine temas ilkesine bağlı olarak yapılan bir uygulama örneği verilmiştir. Bunun gibi örnekler sahada fazladır. Bu örnekler doğrultusunda, sahada görüşülen yüz yetmiş kaynak kişiden baş ve baştaki diğer uzuvlar hakkındaki inanış ve uygulama örneklerine dair istenilen verilerin elde edildiği gözlemlenmiştir. Bunun nedeni; sahada kültürel unsurlardan birisi olan ritüellerin uygulanabilirliğinin devamlılığı ve bunların güncel aktarımlarının sağlanabilmesidir. Bölgede ritüellerin yaygın olarak yapılmasının ve gelecek kuşaklara aktarımının altında yatan nedenler önemlidir. Burada Durkheim'in (2004: 47-77) ritüellerin toplum içerisindeki işlevlerini özetlediği dört maddesi de devreye girmektedir (And, 1985: 51-52; Günay, 1990: 10-11):

1-Ritüel, ferdi toplumda yaşamak için gerekli düzenin sıklığına, acı çekmeye hazırlamakta ve bu yolla eğitmektedir.

2-Ritüel, fertleri bir araya getirerek bu sayede toplumsal bağları güçlendirmekte ve ortaklığı pekiştirmektedir.

3-Ritüelin toplumda, canlandırıcı etkisi mevcuttur. "Geleceklerin sürmesi, inançların tazelenmesi, değer yargılarının,

törelere kökleşmesine yardım ederek toplumda müşterekliği, paylaşmayı bütünleşmeyi sağlar.”

4- Ritüel, toplumun bir üyesi olmanın mutluluğunu vermekle birlikte, toplumun sıkıntılı dönemlerinde, kişilerin duygularını birlikte dile getirmelerini sağlar. Aynı zamanda bozulan dengeleri de düzeltmektedir.

Bu doğrultuda Çobanoğlu (2000: 57-58), yukarıdaki işlevlere ek olarak Bascom'un (2019: 71, 78-81) dört işlevini de harmanlayarak aşağıdaki maddeleri aktarmaktadır. Bu uyarılma Siirt saha çalışmasındaki verilerin içerikleriyle de uyum sağlamaktadır:

1-Birleştirici İşlev: Fertleri bir araya getirerek toplumsal bağları güçlendirmekte ve ortak değerleri pekiştirmektedir. Geçiş ritüelleri olan doğum-evlilik-ölüm gibi eşik zamanlarındaki ritüellerde fertler bir araya gelerek ortak bir amaç için ortak bir faaliyet yapmaya çalışmaktadırlar. Bu da topluluğun birliğini sağlamaktadır. Birlik ve beraberliğe göre kurulu toplumsal yapıda, çeşitli nedenlerle oluşan ve bu sistemin uyumunu azaltan, ahengi, bütünlüğü bozan “karşı fonksiyon” (Nirun ve Özönder, 1990: 349) konumundaki küslük veya dargınlıkların ortadan kaldırılmasına destek vermektedir.

2-Canlandırıcı İşlev: Kalıplaşmış davranışlar olarak bilinen ritüellerin, uygulandığı toplumda “canlandırıcı, geleneklerin devamlılığını sağlayıcı, inançları tazeleyici ve bu şekilde değer yargılarının, törelere kökleşmesine yardım ederek toplumun canlı şekilde ayakta kalmasını sağlama işlevi” mevcuttur.

3-Eğitici İşlevi: “Toplumun gerekli kıldığı düzen bağı, bir arada olma ve aynı değerleri paylaşma gereğini tek tek fertler üzerinden aynı değerlerin etrafında eğiterek yapmaktadır.” Geleneksel kültürel değerlerin kuşaklar arası öğretimini sağlayarak aktarımın devamlılığını sağlamaktadır.

4-Mutluluk Verici (Rahatlatıcı) İşlev: Yapılan ritüeller toplumun bir üyesi olma mutluluğunu uyandırmakla birlikte toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulma mekanizma-

sını kişide oturarak bedensel ve ruhsal rahatlamayı, mutlu olmayı sağlamaktadır. Eğlencelere, düğünlere, törenlere katılanlar gerçek hayattan bir müddet uzak kaldıkları için günlük endişe, stres, bireysel yalnızlık gibi hususlardan uzaklaşarak bir müddet de olsa mutluluk ilacıyla rahatlamaktadırlar (Nirun ve Özönder, 1990: 350). Ritüellerin birleştirici, canlandırıcı ve eğitici işlevlerine yönelik sahada örnek olarak, Resim 1-2-3'te yer alan kaynak kişinin (KK. 2), türbeye 6-7 yaşlarındaki torununu götürüp ritüelleri önce kendisi yaparak torununa örnek olması sonra da torununa kendisinin yapmasını sağlayarak gelecekte bunu devam ettir bilincini aşılmasıdır. Büyüklerden alınan aktarımla değerler pekişmekte, devamlılık sağlanmakta ve eğitici kısım da devreye girmektedir.

1. Saha Çalışmasından Sonra Yapılması Gerekenler

Sahada elde edilen verilerin yeterli olup olmaması ya da farklı verilerin yer alması durumuna göre çalışmanın konusu değiştirilebilir ya da sınırları daraltılabilir, aynı bağlamda farklı bakış açıları geliştirilebilir. Derleme yapıldıktan sonra elde edilen malzemeye göre çalışma şekillenmektedir. Şöyle bir durum da söz konusu olabilir; yazılı kaynaklarda sahada malzemenin var olduğu aktarılmaktadır. Güncel olarak sahaya çıkılıp istenilen malzeme bulunamadıysa ya da malzemenin unutulduğu gözlemlendiyse; o zaman mevcut dönemde yapılan saha çalışmasına göre bu bilginin unutulduğuna, sahada gözlemlenemediğine değinilmelidir. Ayrıca diğer bir husus da halk bilimi malzemeleri sözlü gelenekte yaşatıldıkları için; canlı olma, her icra etmede yeniden yaratılma ve değişerek gelişme özelliklerine sahip olmaları nedeniyle hiçbir halk bilimci herhangi bir topluluğun bütün halk bilimi malzemesini derlediğini iddia edemez (Dağlı, 2015: 39). Bu sebeple; derleme yapılan bir yerde bir daha derleme yapılamaz gibi bir düşünce yersizdir.

Saha çalışmaları sürprizlerle doludur. Bir konu üzerinde sahaya gidip yeni ve farklı konular elde edilmesi mümkündür. Saha çalışmaları halk bilimcilere geniş çaplı verilerin aktarıl-

dığı alanlardır. Röportajda, yönlendirilmiş sorulara farklı bakış açıları getiren ve yorumlar yapan kaynak kişilerin bu verileri de not edilir ve arşivlenir. Röportaj esnasında halk bilimci bu veriler işe yaramaz diye düşünerek ekstra ortaya çıkan verileri silmemelidir. Çalışmanın bitiminde bu verilerin değerlendirilebileceği ya da işlenebileceği bir yer bulunabilmektedir. Röportaj esnasında önemi fark edilmeyen bir veri sonrasında işe yarayan bir malzemeye dönüşebileceği için saha çalışmalarındaki her veri önemlidir kaidesine dikkat etmek gerekmektedir.

İnanç ve uygulama çalışmaları geniş bir alan olması nedeniyle röportajlar uzun ve geniş çaplıdır. Bir sorudan birçok cevap alınabilmektedir. Bu sebeple derlemeden sonra malzemelerin tasnifine dikkat edilerek röportajlar deşifre edilmeli, konunun dışına çıkılmadan analizler yapılmalıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere fazla olan malzemeler için ayrıca başlıklar olarak dosyalar açılmalı, ana konuda da yeri geldikçe dipnotta bilgiler verilmelidir. Bu yöntem çalışmanın ilerlemesine katkı sağlayacaktır.

Halk bilimciler saha çalışmalarından sonra yaptıkları hakkında bilgi veren aktarımlarda bulunurlarsa kendilerinden sonra sahaya çıkacak kişilere de hem örnek hem de dikkat edilmesi gereken hususlar açısından kolaylık sağlamış olacaktırlar.

Sonuç

Günümüzde Siirt ve ilçelerinde halk bilimi malzemeleri olan kültüre dayalı inanç ve inanca dayalı uygulamaların aktif şekilde devam ettiği saha çalışmasıyla görülmüştür. Sahada, 40-50 yıl öncesine nazaran daha yavaş bir kültürel aktarım olsa bile bu aktarım devam etmektedir. Bu aktarımlar doğrultusunda saha çalışmasında elde edilen verilerin zengin olmasının nedenlerinden birisi inanca bağlılıktır. Diğer, kutsala verilen önem ve önceliklidir. İnancı devam ettirmenin ana nedeni o inancın kutsalı yansıtmasıdır. Sahada 65 yaş ve üzeri kadınlar genellikle görmüş-geçirmiş, *eski insan: pirik* adıyla anılan ki-

şilerdir. Bu piriklerin yaşlarının ileri olması çevrelerindeki kişilerin inanışa dayalı uygulamaları yaşayan hafızadan görerek devam ettirme akışını sağlamaktadır. Bu kişiler inanış ve uygulamaları kutsala dayandırarak bu kültürel unsurları nesillerin unutmaması için aktarıma devam etmektedirler. Ayrıca Siirt ve ilçelerinde İslami açıdan veli kültünün günümüzde canlılığı ve dinamik tarikat kollarının devamlılığı kutsala verilen önemi farklı bir açıdan yansıtmaktadır. Bu da kutsalı kutsalla destekleme, yerine devam ettirme, yerleştirme şeklinde sağlanmaktadır. Saha çalışmasında elde edilen verilerin zengin olmasının nedenlerinden bir diğeri de imkânsızlıklar ve ihtiyaçlardır. İmkânsızlıkların temelinde ani yaşanan olaylara karşı pratik çözümler yerini almaktadır. Tedavi konusunda yeterli düzeyde imkâna sahip olmayan halk, halk hekimliği sağaltmalarına sıkça başvurmaktadır. Bu, saha çalışmasında elde edilen verilerle gözlemlenmiştir. Halk yaşadığı problemleri kendi ritüelleriyle çözmeyi başarmıştır. Siirt merkezde her hastalığın belirli bir türbesi mevcuttur. Hastalanan kişiler doktora gitseler bile sonrasında hastalıklarının içeriklerine ve inanç faktörüne göre türbe ziyareti de yapmaktadırlar. Ayrıca ziyaret yerlerine devamlı giden hastaların iyileşmesi halkı bu konuda etkilemektedir. Bu şekilde bedenlerini ve ruhlarını rahatlattıklarını ifade etmektedirler. İmkânsızlıklar karşısında iyileşme faktörü, dinamizmlerini kendilerinin üretmelerini sağlamıştır. Sahadaki veri zenginliğinin diğeri bir nedeni de Siirt'in merkez dâhil 7 ilçede baş ve baştaki uzuvlara yönelik inanış ve uygulamalarda görülen benzerlikler ve farklılıkların kültürü zenginleştirme meselesidir. Farklı ilçelerde elde edilen verilerin aynılığı ve farklılığı gözlemlenerek Siirt kültürünün zengin bir birikime sahip olduğu görülmüştür.

Saha çalışmalarında elde edilen veriler ve bu verilerin analizleri çalışmanın ne kadar verimli geçtiğinin cevabıdır. Makalede; araştırmacıların sahaya çıkmadan önce ve saha sonrasında nelere dikkat etmeleri gerektiğini aktarmak hedeflenmiştir. Bununla birlikte hem literatürde hem de bölgede beden folklorunun inanış ve uygulama alanlarına dair yeterli çalışma

ve analizlerin olmadığını göstermek, devamında bundan sonraki çalışmalarda sahaya çıkacak halkbilimcilerin literatürü ve sahayı tanımlarını sağlamak istenmiştir. Saha çalışması halk bilimcilere deneyim alanı ve uzmanlık sağlamakla birlikte, çalışmalara farklı bakış açıları getirmektedir. Literatür yazılır ancak güncel hayatta saha; yaşamaya, değişmeye ve dönüşmeye devam etmektedir. Bu yüzden sahaya çıkmak ve saha sonrası verileri analiz edebilmek bir halk bilimci için öncelikli hususlardan olmalıdır.

Sonuç olarak; zorlukların ve imkânsızlıkların olduğu bir toplumda inanca dayalı uygulamalara verilen önem ve öncelik saha çalışması sayesinde güncel verilerle aktarılmıştır. Günümüzde popüler kültürün aktifliğine bağlı olarak sözlü ve uygulamalı kültürel unsurların eskiye nazaran azaldığı ifade edilse bile, Siirt ve ilçelerindeki çok kültürlü ve zengin etnik yapı aynı zamanda kültürel unsurları nesillerin benimsemesi ve sahip çıkması doğrultusunda, Siirt'in kültürünün durağan olmadığını saha çalışması vasıtasıyla gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Acıpayamlı, O. (1978). Halkbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akın, E. (2022). Halk Dini/Dindarlığı Olgusunun Ziyaret Fenomeni Bağlamında Alevilik, Sünnilik, Süryanilik İnançları Açısından Halkbilimsel İncelenmesi: Diyarbakır, Siirt, Mardin Örneği, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altındağ, N. (2021). Siirt'in Kurtalan İlçesinde Halk Hekimliği Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- And, M. (1985). Geleneksel Türk Tiyatrosu. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Bascom, William R. (2019). Folklorun Dört İşlevi, çev. Ferya Çalış, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara:

Geleneksel Yayınları.

- Creswell, John W. (2023). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çara, C. (2022). Siirt Halk Kültürünün Şifa Dağıtıcıları: Kutusal Unsurlar, Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çelik, A. (2012). Siirt ve Çevresindeki Ziyaret Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). Yapısal ve İşlevsel Bakımdan Geleneksel Bayramlar Bağlamında Nevruz ve Hıdırellez, *Türk-bilig*, (1): 51-59.
- Dağlı, A. (2015). Halkbiliminde Saha Araştırması ve Kültürlerin Gelecek Nesillere Aktarılması Konusunda Problemler ve Bir Çözüm Önerisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (40): 35-47.
- Derdiçok N.S. ve Çam E. (2024). Saha ve Ben: Türk Halk Bilimi Derleme Çalışmalarında Araştırmacının Hikâyesi. İstanbul: İhlamur Akademi.
- Durkheim, E. (2004). Sosyolojik Yöntemin Kuralları, çev. Cenk Saraçoğlu, İstanbul: Bordo-Siyah Yayınları.
- Ege, Süleyman C. (2019). Toplumsal Bellek ve Mekansal Temsiller: Tillo (Siirt) Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekici, M. (2004). Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut, *TÜBAR*, (16): 13-20.
- Goldstein, K. (1977). Sahada Folklor Derleme Metotları, çev. Ahmet Uysal, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Günay, U. (1990). Ritüeller ve Hıdırellez, *Millî Kültür*, (72): 10-12.
- Jenkins, Geraint J. (1960). Field-Work and Documentation in Folk-Life Studies, *The Journal of the Royal Anthro-*

- logical Institute of Great Britain and Ireland, (90): 259-271.
- Kalafat, Y. (2006). Siirt Yöresinde Yatırlar Etrafında Şekillenmiş Halk İnançları ve Kesik Baş Motifi, Geçmişten Günümüze Uluslararası Siirt Sempozyumu, İzmir: Şarkiyat Araştırmaları Derneği.
- Karakaş, R. (2012). Siirt Halk Kültürünün Şifa Dağıtıcıları: Kutsal Sular, Turkish Studies, (7): 2149-2161.
- Karakaş, R. (2014a). Siirt Halk kültüründe Kutsal Ağaçlar ve Türbeler, Milli Folklor, (26): 168-179.
- Karakaş, R. (2014b). Siirt Menkıbeleri ve Türbe Ritüelleri. İstanbul: Maya Akademi Yayınevi.
- Karakaş, R. (2020). Güneydoğu Anadolu Halk İnanışları (Dicle Bölümü). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karakaş, R. (2024). Kalpten Kalbe Giden Bir Yol Olarak Saha Çıkmak. Saha ve Ben: Türk Halk Bilimi Derleme Çalışmalarında Araştırmacının Hikâyesi, ed.Nükte Sevim Derdiçok ve Esra Çam, İstanbul: İhlamur Akademi.
- Karataş, K. (2020). Kültürel Değerlere Duyarlı Pedagojinin Temel Eğitime Yansımaları, Milli Eğitim, (228): 107-127.
- MacAloon, J. J. (1991). Memory, Attention and the Communities of Sport. Temple University Press.
- Otyakmaz Aydın, H. (2024). Türk Halk Kültüründe Baş ve Baştaki Uzuvarlar, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Malinowski, B. (1946). The Problem of Meaning in Primitive Languages, USA: Eighth Edition
- Nirun, N. ve Özönder C. (1990). Türk Sosyo-kültürel Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Gelenekler, Görenekler, Ankara: Başbakanlık Basım Evi.

- Ong, W. (1995). Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü Teknolojileşmesi, İstanbul: Metis Yayınları.
- Taşpınar, İ. (2006). Siirt İli ve Çevresi Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, A. M. (2019). Beden Folkloru Bağlamında Kutsal Ziyaret Geleneği, International Journal of Language Academy, (28): 582-594.
- Young, K. (1993). Bodylore. USA: Publications of the American Folklore Society, by The University of Tennessee Press.
- Young, K. (1994). Whose Body? An Introduction to Bodylore, The Journal of American Folklore, (107): 3-8.

Kaynak Kişiler

- KK 1: Fahreddin Er, 51, Lise, Esnaf, Siirt şehir merkezi, Görüşme tarihi: 13.06.2022.
- KK 2: Leyla Kurtak, 82, Okul yok, Ev hanımı, Şirvan, Görüşme tarihi: 20.06.2022.
- KK 3: Cemal Işık, 55, Lise, Emekli memur, Siirt şehir merkezi, Görüşme tarihi: 13.06.2022.
- KK 4: M.A., 45, İlkokul, Ev hanımı, Kurtalan, Görüşme tarihi: 15.06.2022.
- KK 5: Aliye Çınar, 52, Lise, Emekli Halk eğitim Usta öğreticisi, Baykan, Görüşme tarihi: 17.06.2022.
- KK 6: Ercan Sayın, 39, Üniversite, Öğretmen, Pervari, Görüşme tarihi: 12.06.2022.
- KK 7: Uğur Atak, 30, Lise, Güvenlik Koruyucusu, Pervari, Görüşme tarihi: 12.06.2022.
- KK 8: Refik Çakan, 34, Üniversite, Öğretmen, Pervari, Görüşme tarihi: 12.06.2022.
- KK 9: Cennet Kurtak, 27, Lise, Ev hanımı, Şirvan, Görüşme tarihi: 20.06.2022.

NOTLAR: Resimler Hilal Otyakmaz Aydın'ın arşivinden alınmıştır.